

2687-5640

PREMIUM E-JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Year : 2021
Cilt / Volume : 5
Sayı / Issue : 14
ss / pp : 243-265

<http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.2132>
Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş / Received : 17.05.2021
Yayınlama / Published : 30.06.2021

Dr. Türker ALPTEKİN
İskenderun Adalet Sarayı, İskenderun/HATAY
<https://orcid.org/0000-0003-3732-9507>

İNSAN HAKLARI EYLEM PLANI ÇERÇEVESİNDE UYGULAMADAN KAYNAKLI AKSAKLIKLAR NEDENİYLE KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KISITLANMASININ ÖNLENMESİNE YÖNELİK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA YAPILMASI AMAÇLANAN DÜZENLEMELERE İLİŞKİN İNCELEME VE ÖNERİLER

Özet

Kişi özgürlüğü ve güvenliği, AİHS'in 5. maddesi ile 1982 Anayasasının 19. maddesinde düzenlenmiştir. Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin en çok ihlal edildiği durumlar ceza soruşturmalarında ve kovuşturmalarında ortaya çıkmaktadır. Yakalama, gözaltına alma, tutuklama, adli kontrol gibi koruma tedbirlerinde kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına ağır ve haksız bir şekilde müdahale edilebilmektedir. Bu nedenle İnsan Hakları Eylem Planı (İHEP) ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik olan bu müdahalelerin önlenmesi hedeflenmiştir. İHEP'in kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı içerisinde üç ana hedef ve toplam on sekiz alt hedef yer almaktadır. Bu alt hedeflerin bazıları doğrudan ceza muhakemesi hukukunu ilgilendirmemektedir. Hedeflerin gerçekleştirilmesi idari organların işlemlerine veya eylemlerine bağlı olmaktadır. Alt hedeflerin büyük çoğunluğu ise Ceza Muhakemesi Kanunu içerisinde yer alan koruma tedbirleri ile soruşturma ve kovuşturma işlemlerine yöneliktir. Uygulamada; yakalama, zorla getirme, ifade alma ve sorguya yönelik işlemlerde yargı organları kişi özgürlüğü ve güvenliği yönünden yeterli dikkat ve özeni göstermemektedir. Bu konuda İHEP kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik müdahaleleri önleme bakımından önemli bir güvence getirecektir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları Eylem Planı, Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi, İfade alma, Yakalama, Zorla getirme.

REVIEWS AND RECOMMENDATIONS ON REGULATIONS INTENDED TO BE MADE IN CRIMINAL PROCEDURE LAW FOR PREVENTING LIMITATION OF LIBERTY OF PERSON DUE TO DEFECTS CAUSED BY IMPLEMENTATION WITHIN THE FRAMEWORK OF ACTION PLAN ON HUMAN RIGHTS

Abstract

Liberty and security of person is set out with the Article 5 of ECHR and the Article 19 of the 1982 Constitution Act. The most violated situations of liberty and security of person reveal in criminal investigations and prosecutions. The right to liberty and security of the person can be seriously and unfairly intervened in protection measures such as catch, detention, arrest, judicial control. For this reason, thanks to the Action Plan on Human Rights (APHR), prevention of these interventions against the liberty and security of person is aimed. There are three main aims and eight sub-aims in total within the scope of APHR's aim to strengthen liberty and security of person. Some of these sub-aims do not directly relate to criminal procedure law and the achievement of the aims depends on the proceedings or actions of administrative bodies. Most of the sub-aims relate to the protection measures included in the Criminal Procedure Act and the investigation and prosecution processes. In practice; the judicial bodies do not show sufficient attention and care in terms of liberty and security of person in the proceedings for arrest, forced retrieval, questioning and interrogation. In this regard, ARHP will provide an important assurance in terms of preventing interventions against the liberty and security of person.

Keywords: Action Plan on Human Rights, Strengthening of Liberty and Security of Person, Questioning, Arrest, Forced Retrieval.

1. GİRİŞ

Doğal hukuk anlayışında insan hakları kavramı, insanın insan olması dolayısıyla sahip olduğu haklar olarak ifade edilmektedir. Bir insanın yaşamı, özgürlüğü ve güvenliği en önemli insan hakları içerisinde yer almaktadır. Bu haklar insanın doğuştan gelen haklarıdır ve varlığı için pozitif hukuk alanında ayrıca düzenlenmesine de gerek yoktur. Ancak insan haklarının gelişmesi ve yaşam standartlarının yükselmesi, bilim ve teknolojinin insan hayatına sunduğu imkan ve kolaylıklar yeni insan haklarını gündeme getirmiştir. Pozitif hukuk alanında insan haklarının yeni bir tasnifi veya yeni kuşak insan hakları oluşturma çabaları da ortaya çıkmıştır.¹

Ülkemizde insan hakları kavramı kamuoyunda sürekli tartışma konusu olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Özellikle askeri darbeler ve sonrasında yaşanan hak ihlalleri, toplumsal kutuplaşmaların fiili çatışmaya dönüşmesi, terör olayları, ağır ekonomik buhranlar, uzun süren kişi özgürlüğü kısıtlamaları, basına yönelik baskı, muhalif siyasi partilere, sivil toplum kuruluşlarına veya azınlıklara yönelik davranışlar insan hakları kavramının kamuoyunda güncel olarak yer almasında önemli rol oynamıştır.

Ancak ülkemizde insan hakları kavramının kamuoyunda gündemde olması ve sürekli olarak tartışılması dolaylı olarak insan haklarının gelişmesini ve ilerlemesini de sağlamıştır. Tarihsel açıdan bakıldığında², Türkiye tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin kabul edilmesi, Avrupa Birliği'ne üye olma süreci ve Avrupa

¹ Öğretide İnsan haklarının sınıflandırılmasında Jellinek'in sınıflandırması (Negatif statü hakları, Pozitif statü hakları, Aktif statü hakları) ve Karel Vasak'ın sınıflandırması (Birinci kuşak haklar, İkinci kuşak haklar, Üçüncü kuşak haklar. Son dönemde bu konuda Dördüncü kuşak haklar da ele alınmaktadır.) kullanılmaktadır. Bununla birlikte bazı yazarlarca da farklı sınıflandırmalar yapıldığı da görülebilmektedir.

² Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren insan haklarının tarihsel gelişimini ele almak mümkün ise de, çalışma konusunu sınırlandırmak adına bu hususlara değinilmemiştir.

Birliği müktesebatının iç mevzuat ile uyumlaştırma çabaları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yetkisinin kabul edilmesi insan haklarının gelişimi açısından önemlidir.

Bununla birlikte ülkemizde insan hakları gelişiminin 2000 yılından sonra hız kazandığını söylemek mümkündür. Özellikle 20 yıla yakın bir süredir tek bir siyasi partinin (Ak Parti) yürütme erkinde bulunması, siyasi iktidarın politika ve hedef olarak her alanda yenilikçi/reformist bir anlayış ile hareket etmesi, Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda yapılan çalışmalar ve anayasa değişiklikleri insan haklarının ilerlemesine hız kazandırmıştır. Ancak insan haklarına yönelik yapılan çalışmaların büyük bir kısmının kamuoyu talebinden ziyade Avrupa Birliği'ne üyelik amacıyla yapıldığı da bir gerçektir.

Hangi amaç ve saikle yapılmış olsa da siyasi iktidarın yaklaşık 20 yıllık yönetiminde 1982 Anayasasında yer alan temel hak ve hürriyetleri kısıtlayan veya daraltan hükümleri kaldırması/değiştirilmesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin iç hukukta uygulanmasını sağlaması, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu adı ile yeni bir hak arama yolu getirmesi, kişisel verilerin korunmasına, masumiyet karinesinin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapması, kişi özgürlüğü ve güvenliği alanında ve hak arama yollarının genişletilmesi konusunda lehe düzenlemeler getirmesi, Kamu Denetçiliđi Kurumu oluşturmaları, düşünce ve ifade hürriyetini güçlendirmesi gibi yapmış olduğu hukuk reformları şüphesiz ki ülkemizde insan haklarının ilerlemesine büyük katkı sağlamıştır.

Yine yargı alanında 2019 yılında yapılan “*Yargı Reformu Stratejisi*” ile 2020 yılında ilan edilen “*Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı*” da siyasi iktidarın insan haklarına verdiği önemi bir kez daha vurgulamıştır.

Son olarak 02.03.2021 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından insan haklarının güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla “*İnsan Hakları Eylem Planı*” (İHEP) kamuoyuna açıklanmıştır. Açıklama ve plana bakıldığında İHEP'in çıkış noktasının insanın maddi ve manevi varlığı ile onur ve saygınlığını devletin bütün kurum ve kuruluşlarıyla tüm işlem ve eylemlerinde koruma yükümlülüğü olduğu vurgulanmıştır.³

İHEP'in kamuoyuna açıklanmasının ardından Cumhurbaşkanı tarafından yeni bir anayasa yapılması çağırısı da zamanlama açısından önemlidir.⁴ İHEP detaylı olarak incelendiğinde, yapılması planlanan düzenlemelerin ve AB Komisyonu raporlarında yer alan eleştirilerin birçoğunun anayasa değişikliği gerektirdiği de açıkça görülecektir. Bu nedenle İHEP' te yeni ve sivil bir anayasa yapılması da öngörülmektedir.

Bu çalışmada, İHEP çerçevesinde uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesine yönelik ceza muhakemesi hukukunda yapılması amaçlanan düzenlemeler detaylı olarak incelenecek ve bu düzenlemelere yönelik önerilere yer verilecektir.

2. İNSAN HAKLARI EYLEM PLANI İLKELERİ VE AMAÇLARI

İHEP'in uygulanma sürecine ilişkin olarak 30.04.2021 tarihli 2021/9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Genelgenin yayımlanması ile birlikte bütün bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarını takip ve koordine etmek üzere Cumhurbaşkanı başkanlığında, sekreteryası Adalet Bakanlığı tarafından yürütülecek olan İnsan Hakları Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.⁵

³ <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/432021111837/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

⁴ <https://www.haberturk.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-dan-anayasa-cagrisi-haber-2993502> (Erişim Tarihi: 27.03.2021).

⁵ <https://www.cnnturk.com/turkiye/insan-haklari-eylem-planı-takip-kurulu-olusturuldu> (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

İHEP'e genel olarak bakıldığında, gerçekleştirilmesi amaçlanan faaliyetlerde on bir temel ilkeyi dikkate aldığı görülecektir. İHEP'in ilkeleri bir nevi yürütmenin siyasi duruşunu ve devletin taahhütlerini yansıtmaktadır.⁶ Devletin tüm kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini aşağıda belirtilen ilkeleri esas alarak yerine getirmeleri benimsenmiştir. İHEP'in temel ilkeleri ise şunlardır.

- a) İnsan doğuştan sahip olduğu vazgeçilmez haklarıyla yaşar. Devletin temel amaç ve görevi bu hakları korumak ve geliştirmektir.
- b) İnsan onuru bütün hakların özü olarak hukukun etkin koruması altındadır.
- c) Dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebepler temelinde hiçbir ayrımcılık söz konusu olmaksızın herkes hukuk önünde eşittir.
- d) Kamu hizmetinin herkese eşit, tarafsız ve dürüst biçimde sunulması, bütün yönetsel faaliyetlerin temel özelliğidir.
- e) Mevzuat, tereddüt doğurmayacak şekilde açık, net, anlaşılır ve öngörülebilir kurallar içerir. Kamu otoriteleri bu kuralları hukuk güvenliği ilkesinden ödün vermeden hayata geçirir.
- f) Sözleşme özgürlüğüne, hukuki güvenlik ilkesi ve kazanılmış hakların korunması prensibine aykırı olarak hiçbir şekilde müdahale edilemez.
- g) Devlet, girişim ve çalışma hürriyetini rekabete dayalı serbest piyasa kuralları ile sosyal devlet ilkesi çerçevesinde korur ve geliştirir.
- h) Adli ve idari işleyiş; masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkı ve ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkelerini koruyan, gözeten ve güçlendiren bir yaklaşımı merkezine alır.
- i) Hiç kimse eleştirisi veya düşünce açıklaması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
- j) Hukuk devleti hak ve özgürlükler ile adaletin teminatı olarak her alanda tahkim edilir.
- k) Haklarının ihlal edildiğini iddia eden herkes, etkili kanun yollarına zahmetsiz şekilde erişebilmelidir. Adalete erişim hak ve özgürlüklere saygının merkezindedir.

İHEP'in temel ilkelerine bakıldığında öncelikle insan hakları kavramına doğal hukuk anlayışı ile yaklaştığımızı görmekteyiz. Bununla birlikte İHEP ilkeleri; insan onuruna, eşitlik ilkesine, hukuki güvenlik ve belirliliğe, masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkına, suç ve cezada şahsilik ilkesine, kişi özgürlüğüne, adil yargılanma ilkesine, çalışma ve girişim hürriyetine de vurgu yapmıştır.

İHEP ilkeleri aslında hukuk devletinin özelliklerini sıralamıştır. Yukarıda sayılan bütün ilkeler hukuk devletinin birer sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında hukuk devletinin tanımını yaparken yukarıda belirttiğimiz ilkeleri de genel olarak belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesine göre,⁷

“Hukuk devleti, insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlettir. Böyle bir düzenin kurulması yasama, yürütme ve yargı alanına giren tüm işlem ve eylemlerin hukuk kuralları içinde kalması, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye bağlanmasıyla olanaklıdır.”

İHEP, temel ilkeleri belirledikten sonra dokuz tane de amaç belirleyerek her bir amaç için de ayrıca birtakım hedefler öngörmüştür. Bahsi geçen amaçları ise aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- a) Daha güçlü bir insan hakları koruma sistemi

⁶ <https://basin.adalet.gov.tr/iste-insan-haklari-eylem-plani>. (Erişim Tarihi: 29.03.2021).

⁷ AYM, E.1996/74, K.1998/45, 01.07.1998; E.1976/1, K.1976/28,25.05.1976.

Özбудun'a göre; Hukuk devleti, vatandaşların hukuki güvenlik içinde buldukları, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi anlatmaktadır (Özбудun, 2004: 113).

- b) Yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma hakkının güçlendirilmesi
- c) Hukuki öngörülebilirlik ve şeffaflık
- d) İfade, örgütlenme ve din özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi
- e) Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi
- f) Kişinin maddi ve manevi bütünlüğü ile özel hayatının güvence altına alınması
- g) Mülkiyet hakkının daha etkin korunması
- h) Kırılğan kesimlerin korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi
- i) İnsan hakları konusunda üst düzey idari ve toplumsal farkındalık

İHEP'in oluşumunda on bir temel ilke ve dokuz amacın dışında ayrıca elli hedef ve üç yüz doksan üç faaliyet de belirlenmiştir. İHEP'te amaç, hedef ve faaliyetlerin çerçevesi oluşturulurken toplumsal talep ve ihtiyaçların belirli rol oynadığı ifade edilmekle birlikte İHEP'te uluslararası insan hakları hukukuna ilişkin müktesebat ve küresel siyasi dinamik de dikkate alınmıştır (İHEP, 2021: 12).

3. KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ VE GÜVENLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ AMACI

AİHS'in 5. maddesi ile 1982 Anayasası'nın 19. maddesine göre herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Kişiler ancak belirli şartlarda ve kanunda sayılı hallerde özgürlüklerinden mahrum bırakılabilecektir. Hem AİHS hem de 1982 Anayasası özgürlük konusunda keyfi muameleyi yasaklamıştır.

Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin en çok ihlal edildiği durumlar ceza soruşturmalarında ve kovuşturmalarda ortaya çıkmaktadır. Yakalama, zorla getirme, gözaltına alma, tutuklama yahut bir veya birden çok adli kontrol tedbiri ile serbest bırakılma gibi durumlarda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına ağır ve haksız bir şekilde müdahale edilebilmekte olup İHEP ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik olan bu müdahalelerin önlenmesi hedeflenmiştir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı İHEP'in amaçları arasında beşinci sırada yer almaktadır. İHEP'in bu konudaki açıklamalarına bakıldığında, tutuklamanın şartlarında değişiklik yapılması, tutuklama kararına karşı itiraz usulünün değiştirilmesi, adli kontrol tedbiri uygulamasının güçlendirilmesi, ifade ve sorgu işlemleri ile alakalı yargı uygulamalarından kaynaklı sıkıntıların giderilmesi gibi önemli düzenlemeler olduğu görülmektedir.

İHEP'te kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı içerisinde üç hedef yer almaktadır. Bu hedefler sırasıyla;

- a) Kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin standartların yükseltilmesi⁸
- b) Adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin standartların yükseltilmesi⁹
- c) Uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesidir.

⁸ Alt hedefler şunlardır: a) Sulh ceza hâkimliklerinin tutuklama ve diğer koruma tedbirlerine ilişkin kararlarına karşı dikey itiraz usulü getirilecektir. b) Sulh ceza hâkimliğine yapılacak yetkilendirmelerde asgari kıdem şartı getirilecektir. c) Sulh ceza hâkimliklerinin, idari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurularda ihtisasslaşmaları sağlanacaktır. d) Kişi özgürlüğü ve güvenliği ile ilgili mevzuat ölçülülük ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde gözden geçirilecek ve analiz raporu hazırlanacaktır. e) "Tutuklamada ölçülülük ve orantılılık" ilkeleri doğrultusunda, katalog suçların kapsamı daraltılacaktır. f) Tutuklama nedeni olarak düzenlenen katalog suçlar bakımından da "somut delile dayanma şartı" getirilerek tutuklamanın istisna olduğuna ilişkin ilke güçlendirilecektir. g) Müdafiyeye görüşme hakkını kısıtlayan kanun hükümleri gözden geçirilecektir. h) Tutuklama ve adli kontrol tedbirlerine ilişkin olarak sulh ceza hâkimleri ve savcılara düzenli olarak eğitim verilecektir. i) Yetkisizlik, görevsizlik ve merci tayini gibi durumlarda tutukluluğa itiraz ve gözden geçirmeye ilişkin uygulamadan kaynaklı mağduriyet ve belirsizlikler giderilecektir. j) Tutuklama ve bazı koruma tedbirlerinin haksız uygulanması nedeniyle meydana gelen zararların oluşturulacak idari başvuru yoluyla hızlı bir biçimde tazmini sağlanacaktır.

⁹ Alt hedefler şunlardır: a) Adli kontrol tedbiri belirli aralıklarla incelenecek, tedbirlere üst süre sınırı getirilmesi ile imza yükümlülüğünün teknolojik imkânlar kullanılarak yerine getirilmesi gibi yenilikler hayata geçirilecektir. b) "Konutu terk etmeme" adli kontrol tedbirinde geçen sürenin, sonuç cezanın infazından mahsubu sağlanacaktır. c) Adli kontrol tedbiri ile diğer bazı koruma tedbirlerinin yanlış veya haksız uygulanması halinde bu uygulamadan mağdur olan kişiye tazminat ödenmesi sağlanacaktır.

Her bir hedef içerisinde de yapılması, gerçekleştirilmesi planlanan birden fazla alt hedef olup birinci hedef içerisinde on, ikinci hedef içerisinde üç alt hedef bulunmaktadır.

Çalışma konumuz olan “*Uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesi*” hedefi içerisinde ise beş alt hedef bulunmaktadır. Bu alt hedefler ise şunlardır;

- a) İfade alınıp serbest bırakılmak üzere verilen bir yakalama kararı kapsamında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılma imkânı getirilecektir.
- b) İfade alma işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması nedeniyle yakalama kararlarının infazından kaynaklanan mağduriyetleri gidermek için bu işlemlerin adliyelerde 7 gün 24 saat esasıyla yapılması sağlanacaktır.
- c) İddianame ile tanık ve müştekiler hakkında çıkarılan zorla getirme kararları ilgiliye telefonla bilgilendirme mesajı yoluyla da bildirilecektir.
- d) Şikâyete bağlı suçlarda ifadesi alınmak üzere meşruhatlı davetiye tebliğine rağmen müştekinin duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi halinde kamu davasının düşürülmesine ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır.
- e) Çağrı üzerine gelmeme durumunda tebligat sürecinin usulüne uygun şekilde tamamlandığı tespit edilmeden zorla getirme veya yakalama işlemi yapılmamasına yönelik tedbirler alınacaktır.

Çalışmamızda İHEP’te uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesine yönelik ceza muhakemesi hukukunda yapılması amaçlanan düzenlemelere ilişkin inceleme ve öneriler yer alacağından, “*Kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin standartların yükseltilmesi*” ile “*Adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin standartların yükseltilmesi*” konuları değerlendirmeye alınmayacaktır.

4. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA YAPILMASI AMAÇLANAN DÜZENLEMELER

Yukarıda da açıklandığı üzere İHEP’in kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı içerisinde üç ana hedef ve toplam on sekiz alt hedef yer almaktadır. Bu alt hedeflerin bazıları doğrudan ceza muhakemesi hukukunu ilgilendirmemektedir. Hedeflerin gerçekleştirilmesi idari organların işlemlerine veya eylemlerine bağlı olmaktadır. Alt hedeflerin büyük çoğunluğu ise Ceza Muhakemesi Kanunu içerisinde yer alan koruma tedbirlerine, soruşturma ve kovuşturma işlemlerine yöneliktir.

İHEP’in kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı içerisinde yer alan uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesi hedefi ve bu hedefin içerisinde yer alan alt hedefler ceza muhakemesi hukuku açısından değerlendirildiğinde amaçlanan hedef ve alt hedeflerin düzenleyeceği konuların ifade alma, sorgu, yakalama ve zorla getirmeye yönelik oldukları görülmektedir.

5. UYGULAMADAN KAYNAKLI AKSAKLIKLAR NEDENİYLE KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KISITLANMASININ ÖNLENMESİ

İHEP’te yakalama, zorla getirme, ifade almaya ve sorguya yönelik yapılması amaçlanan hedeflere bakıldığında, bu hedeflerin “*Uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesi*” üst başlığı içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Yakalama, zorla getirme, ifade alma, sorgu, ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma işlemleri içerisinde en çok kullanılan usul işlemleri arasında yer almaktadır. Yakalama ve yakalanacak kişi hakkında yapılacak olan işlemler CMK’nin 90 vd. maddelerinde, ifade alma

ve zorla getirmeye yönelik olarak yapılması gereken usuli işlemler ise CMK'nin 145 vd. maddelerinde düzenlenmiştir.

İHEP'in bu konudaki alt hedef faaliyetlerine bakıldığında ise yakalama, zorla getirme, ifade alma ve sorguya yönelik işlemlerde yargı organlarının kişi özgürlüğü ve güvenliği yönünden yeterli dikkat ve özeni göstermediği kanaati ortaya çıkmaktadır. İHEP, bu konuda beş faaliyeti gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

5.1. İfadeye Yönelik Yakalama Kararında Mesai Saatleri Dışında Yakalanan Kişiyi Makul Sürede Adli Makamlara Başvurması Amacıyla Serbest Bırakılma İmkânı Getirilmesi

Ceza muhakemesinde ifade alma, şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini, sorgu ise şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini ifade etmektedir (CMK md 2/g-h). İfade alma yargılama açısından önemli ve zorunlu bir işlemdir. İfade ve sorgu, şüpheli ve sanık bakımından bir yükümlülük olmakla beraber aynı zamanda bir haktır (Ünver ve Hakeri, 2011: 218). Türk Ceza Hukuku'nda "yüz yüzelik ilkesi" olarak ifade edilen bu gereklilik hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında şüphelinin veya sanığın tüm yargısal süreçlere etkin katılma hakkını garanti altına almaktadır (Cengiz, Demirağ, Ergül, McBride, Tezcan, 2008: 171). Soruşturma aşamasında şüphelinin ifadesinin alınamaması kovuşturma aşamasında sanığın sorgusunun yapılamaması veya kendilerine ulaşılamaması durumunda şüpheli/sanık hakkında yakalama kararı verilebilmesi mümkündür.

Anayasa'nın 19. maddesinde herkesin kişi özgürlüğünün bulunduğu belirtilmekle birlikte, 19/2. maddesinde ise bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak kişinin yakalanmasını kişi özgürlüğünün kısıtlanamayacağı kuralının istisnaları arasında saymıştır.¹⁰

Yakalama, kişi özgürlüğünü kısıtlayan bir koruma tedbiri olmakla birlikte hangi hallerde ve koşullarda başvurulabileceği açık bir şekilde CMK'de düzenlenmiştir (Centel ve Zafer, 2008: 333). Yakalama, kural olarak suçüstü hallerinde ve bir yakalama emri aranmaksızın yapılır (Toroslu ve Feyzioğlu, 2013: 242). Doktrinde bu tür yakalama işlemine "Müzekkeresiz yakalama", "Doğrudan yakalama", bir yakalama emri üzerine yapılan yakalama işlemine ise "Müzekkereli yakalama", "Yakalama emrine istinaden yakalama" denilmektedir (Centel ve Zafer, 2008: 329 vd.; Şahin, 2007: 204 vd.).

Yakalama emrine ilişkin usul CMK'nin 90 vd. maddelerinde detaylı olarak düzenlenmiştir. CMK'nin 98. maddesinde ise yakalama emri ve nedenlerine yer verilmiştir.

CMK'nin 98. maddesine göre,

"Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine Sulh Ceza Hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir. Ayrıca tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir.

(2) Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler.

(3) Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir.

¹⁰ AYM, Ramazan Özgün, B. No: 2016/3932, 24.06.2020, § 35.

(4) Yakalama emrinde kişinin açık eşkâli bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir.”

Kanuna göre, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli, kovuşturma evresinde kaçak sanık,¹¹ kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık, ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında, tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz merciince kişi hakkında yakalama emri verilebilecektir.

Kovuşturma evresinde mahkeme, CMK'nin 199. maddesi gereğince sanığın hazır bulunmasına ve zorla getirme kararı veya yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilecektir. Yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi ise CMK'nin 94. maddesinde düzenlenmiştir.

CMK'nin 94. maddesine göre,

“(1) Hâkim veya mahkeme tarafından verilen yakalama emri üzerine soruşturma veya kovuşturma evresinde yakalanan kişi en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılır.

(2) Yakalanan kişi, en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılamıyorsa aynı süre içinde yakalandığı yer adliyesinde mevcut değil ise en yakın adliyede kurulu sesli ve görüntülü iletişim sisteminin kullanılması suretiyle yetkili hâkim veya mahkeme tarafından bu kişinin sorgusu yapılır veya ifadesi alınır.”

Kanun maddesinde yakalama emrine yönelik usul işlemleri açık bir şekilde ifade edilmiştir. Yakalama fiilen yapılan bir muhakeme hukuku işlemidir (Yenisey, 2019: 156). Yakalama emrinin infazı kişinin rızasına veya kolluğun takdirine bağlı olmayıp yakalama emrine muhatap olan kişi yakalandığı takdirde hakkında CMK'nin 94. maddesi uygulanacaktır. Bu maddeye göre yakalanan kişi en geç yirmi dört saat içinde yetkili hakim veya mahkeme önüne çıkarılmalı, çıkarılamıyorsa aynı süre içerisinde SEGBİS¹² kullanılması suretiyle yetkili hakim ve mahkeme tarafından ifadesi alınmalı veya sorgusu yapılmalıdır (Şen, 2014).

Ancak burada ölçülülük ilkesi açısından da bazı sorunların ortaya çıkması da muhtemeldir. Öncelikle hakkında koruma tedbiri (tutuklama, adli kontrol) uygulanmak istenen kişiye yönelik yakalama emrinin infazı ile sadece ifade almaya yönelik basit bir soruşturma/kovuşturma işlemine ilişkin yakalama emrinin infazı aynı şart ve usulde yapılmaktadır. Bazı durumlarda her iki yakalama emrinin infazı sırasında yakalanan kişiler zorunlu ve gerekli olmadığı halde gözaltına alınabilmektedirler. CMK'nin 91/2. maddesine göre gözaltına alma bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığına bağlı olmasına rağmen kanun maddesine aykırı uygulamalara sıkça rastlanılmaktadır. Bu durum ise açık bir şekilde AİHS'in 5. maddesi ile Anayasanın 19. maddesini ihlal etmektedir.¹³ AİHM, 5. madde hükümlerinde yer alan alıkoyma olasılıklarının yetkili makamlar tarafından suiniyetle kullanılıp kullanılmadığını dikkate almaktadır (Dutertre, 2003: 81).¹⁴ AİHM'in bu konudaki genel yaklaşımı, bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olarak düşünülmesi yönündedir (Kahraman, 2019: 61).

¹¹ CMK'nin 98/3. maddesinde “kaçak sanık” ifadesi CMK'nin 247. maddesinde tanımlanan “kaçak” ifadesi ile aynı anlama gelmemektedir. CMK'nin 98/3. maddesinden anlaşılması gereken, CMK'nin 98/1. maddesindeki gibi çağrı üzerine gelmemek veya çağrı yapılamamak durumudur (Toroslu ve Feyzioğlu, 2013: 242). Bununla birlikte gaiplik ve kaçak durumlarında da çağrı yapılamadığı için yakalama emri düzenlenebilecektir. Değişik görüş için bkz, (Yenisey ve Nuhuğlu, 2014: 449).

¹² Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi

¹³ AYM, Ercan Bucak (2), B. No: 2014/11651, 16.02.2017, § 39; AİHM, Mergen ve Diğerleri/Türkiye, B. No: 44062/09, 55832/09, 55834/09, 55841/09 ve 55844/09, 31.05.2016.

¹⁴ AİHM, Kemmache ve Fransa (No. 3) (Seri A No. 296-C, s.89, §45).

Anayasa Mahkemesi ise yakalama ve gözaltının ölçülü olup olmadığını değerlendirirken yakalama tedbirine başvurulmasının gerekçesini, kamu makamlarının ve başvurucunun tutumu ile gözaltı süresini göz önünde bulundurmaktadır.¹⁵

Ölçülülük ilkesi açısından bir diğer sorun ise yakalama emrinin infazının uzun sürebilmesi ve yakalanan kişi yönünden büyük bir zaman kaybının da söz konusu olabilmesidir. Yine yakalanan kişi açısından acil veya hayati önem taşıyan bir durumun ortaya çıkması halinde yakalama emrinin infazının tehir edilmesi veya bekletilmesi mevcut yasal düzenleme karşısında mümkün görünmemektedir. Bu nedenle sadece ifade almaya yönelik yakalama emrinin yerine getirilmesi usulünün değiştirilmesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Açıkladığımız nedenlerden dolayı, İHEP'in "*İfade alınıp serbest bırakılmak üzere verilen bir yakalama kararı kapsamında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye, makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılma imkânı getirilecektir.*" hedefi yerinde bir düzenleme olacaktır.

Bununla birlikte, İHEP'in yakalama emrinin infazının tehirini kişinin mesai saatleri dışında yakalanmasına bağlı olarak uygulamasının amaç yönünden daraltıcı bir düzenleme olduğunu da söyleyebiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere yakalanan kişi yönünden acil, hayati önem taşıyan bir durumun bulunması sırasında kişinin yakalanması ve yakalama zamanının da mesai saatleri içerisinde olması halinde yakalanan kişinin yakalama emri derhal infaz edilecektir. Örneğin, kişinin şirketi için çok önemli bir ihaleye katılmak üzereyken yakalanması, hayati önem taşıyan bir ameliyat için hastanede bulunan kişi hakkında yakalama işlemi yapılması durumlarında yakalama işleminin mesai saatleri içerisinde yapılması halinde yakalama emrinin infazının tehir edilmemesi ölçülülük ilkesine ve hakkaniyete de aykırı olacaktır. Bu nedenle İHEP'te yer alan mesai saati kavramının değiştirilmesinin veya verilen örnekteki durumlarda kolluğa yakalama emrinin derhal infazı yerine yetkili ve görevli adli birimden alınacak talimat/adli emir ile yakalama emrinin infazının uygun bir süre bekletilmesi konusunda yetki verilmesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Bu konuda sorun oluşturabilecek başka bir husus ise yakalanan kişinin makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılmasıdır. Zira yakalanan kişinin taahhüdünü yerine getirmediği takdirde ne olacağı, yakalanan kişinin taahhüdünün nasıl ve ne şekilde olacağı ve makul süreden ne anlaşılması gerektiği açık bir şekilde belirtilmemiştir.

Kanaatimizce, yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdü yazılı olarak yapılmalıdır. Yakalanan kişinin adli makamlara başvurmasının sağlanması açısından yazılı taahhüt ile birlikte yakalanan kişinin mali sosyo- ekonomik durumuna göre güvence bedeli olarak cüzi bir para alınması da düşünülebilir.¹⁶ Yakalanan kişi adli makamlara başvurduğu takdirde alınan güvence bedelinin iade edilmesi, taahhüdünü geçerli bir mazeret sunmadan yerine getirmemesi durumunda ise güvence bedelinin hazineye irat olarak kayıt edilmesi de tercih edilebilir.

Adli makamlara başvurmayı taahhüt eden kişi hukuken geçerli veya mücbir bir sebep olmadan taahhüdünü yerine getirmediği takdirde hakkında tekrar yakalama kararı çıkartılmalı ve bu yakalama kararı da derhal infaz edilmelidir. Kişinin haklı ve geçerli bir nedeni bulunduğu takdirde ise mazeretini sunabilmesi açısından kısa bir süre beklenilmeli, daha sonra yakalama kararı verilmelidir.

¹⁵ AYM, Hasan Akboğa, B. No: 2016/10380, 27.03.2019, § 64.

¹⁶ Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 132. maddesinde şüphelinin yakalama yerine güvence göstermesinin istenebileceğine ilişkin düzenleme bulunmaktadır (Yenisey ve Nuhoglu, 2014: 467).

Farklı bir görüş olarak da yakalanan kişinin geçerli bir mazereti bulunmadan taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda bu konuya ilişkin yasal bir düzenleme yapılarak disiplin hapsi hükümlerinin taahhüdü ihlal edene uygulanmasını söyleyebiliriz.

Yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdünün yaptırımsız bırakılması halinde vatandaşların bu hedefte öngörülen uygulamaya riayet etmeyebilecekleri de yapılacak olan yasal düzenlemede dikkate alınmalıdır. Yakalanan kişinin taahhüdüne uymaması hem ceza yargılamasının uzamasına hem de yapılacak olan düzenlemenin işlevsiz kalmasına neden olabilecektir. Bu nedenle yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdünün yaptırıma bağlanmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Makul süre kavramı açısından ise daraltıcı yorum uygulanarak makul sürenin alt ve üst sınırlarının belirlenmesinin (1-3 gün gibi) uygulama yönünden faydalı olacağını öngörmekteyiz.

İHEP uygulama takvimine göre, “İfade alınıp serbest bırakılmak üzere verilen bir yakalama kararı kapsamında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılma imkânı getirilecektir.” hedefinin faaliyete geçirilmesinde sorumlu kurum Adalet Bakanlığı olup bu hedefin de üç ay içerisinde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

5.2. Mesai Saatleri Dışında İfadeye Yönelik Yakalama Kararlarının İnfazının Adliyelerde Yapılması

Yukarıda da açıkladığımız üzere yakalama emrine yönelik usul işlemleri CMK'nin 90-98. maddeleri arasında detaylı ve açık bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen yargı uygulamalarında bu konuda farklı işlemlerin yapıldığı görülmektedir. Bir soruşturma veya kovuşturma sırasında yetkili ve görevli makam tarafından verilen ifade almaya, sorguya yönelik yakalama emrinin mesai saatleri içerisinde infazında genel anlamda ve yukarıdaki başlıkta ileri sürdüğümüz görüşler dışında bir sorun bulunmamaktadır ancak yakalama emrinin mesai saatleri dışında veya tatil günlerinde infaz edilmesinde sorunlar yaşanabilmektedir. Bu gibi durumlarda yakalanan kişi derhal yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı veya hakim/mahkeme karşısında hazır edilmemektedir. Yakalanan kişi gözaltına alınarak mesai saatleri içerisinde akşam/gece vakti yakalanmış ise gündüz vaktinde Cumhuriyet Başsavcılığı veya hakim/mahkeme karşısında hazır edilmektedir.

Kanaatimizce yakalama emrinin yargı organlarınca keyfi olarak bu şekilde yerine getirilmesi hukuki açıdan yerinde bir uygulama olmadığı gibi kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının da ihlali niteliğindedir.

“Kişi özgürlüğünün sınırlanabildiği hallerde aranan ön şart “hukuka uygunluk koşulu” olarak da bilinen işlemin yasada belirlenen yollara uygun olması şarttır. Hukuka uygunluk şartı hem usul kurallarına hem de esasa ilişkin kurallara uygunluk olarak anlaşılmalıdır. Ancak derhal ifade etmek gerekir ki burada aranan sadece kanuna uygunluk değildir. Olması gereken hukuka uygun olma başka bir ifadeyle haklı değildir. AİHM de burada sözü edilen hukuka uygun olma şartını keyfi olmama olarak algılamaktadır.” (Eker Kazancı, 2012: 84).¹⁷

CMK'nin 94. maddesine bakıldığında kanun koyucu yakalama emrinin en geç yirmi dört saat içerisinde infaz edilmesini yani yakalanan kişinin yetkili ve görevli hakim veya mahkemede hazır edilmesini, bu yapılamadığı takdirde ise SEGBİS sistemi aracılığı ile yakalanan kişinin

¹⁷ AİHM, keyfi olan alıkoyma tedbirini hukuka uygun bulmamaktadır. AİHM, X ve Birleşik Krallık Davası, Seri A No. 46, s. 19, § 43. Ayrıca bkz: AİHM, Van Der Leer / Hollanda, B. No: 11509/85, 21.02.1990, Quinn / Fransa, B. No: 36887/97, 22.03.1995, Kawka / Polanya, B. No: 25874/94, 09.01.2001.

yetkili ve görevli hakim veya mahkemeye çıkarılmasını istemiştir. Kanunda yer alan yirmi dört saatlik süre yetkili makam açısından bir takdir hakkı değil yakalama emrinin infazında oluşabilecek sorunlar açısından öngörülen sınırlayıcı bir süredir. Yakalama emrinin infazına ilişkin sürenin uygulayıcılar tarafından son hadde kadar keyfi kullanılması amacıyla konulmadığı da çok açıktır. Bu nedenle yakalama emrinin mesai saatleri dışında tatil günlerinde akşam/gece vaktinde derhal infaz edilmesinin kişi özgürlüğü açısından yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Bu konuda bir hususa değinmek de faydalı olacaktır. Yakalama emrinin infazında görevli olan adli görevlilerin tamamı nöbet tutmaktadır. Yani Cumhuriyet Savcısı, Hakim, Zabıt Katibi mesai saatleri dışında da sırayla adli hizmetleri kesintisiz olarak yerine getirmektedirler.

2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 54. maddesine göre,

“Hâkim ve savcılar, haftalık çalışma süresi ve günlük çalışma saatleri yönünden Devlet Memurları Kanunundaki hükümlere tâbidirler. Ancak hizmetin gerekleri ile görevin özelliklerinden doğan hâllerde mesai saatleri dışında ve tatil günlerinde nöbet tutarlar.

Nöbet gün ve saatleri ile nöbet tutanların dinlenme hakları iş ve kadro durumlarına göre Cumhuriyet Savcıları için Cumhuriyet Başsavcıları, hâkimler için adli yargı adalet komisyonu başkanları tarafından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenecek esaslara göre tespit edilir.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.”¹⁸

Yine 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 99, 101 ve 178. maddeleri ile Adalet Bakanlığınca çıkarılan yönetmelik ve genelgeler doğrultusunda adliye personeli de nöbet tutmaktadır.¹⁹

Yargı hizmetinin kesintisiz ve sürekli bir kamu hizmeti olması nedeniyle yakalama emrinin infazının yakalanan kişinin akşam/gece veya tatil günlerinde yakalanması gibi gerekçelerle derhal yerine getirilmeyerek kişi hakkında gözaltı kararı verilmesinin ve mesai saatleri içerisinde ya da gündüz yakalama emrinin infaz edilmesinin de yanlış bir uygulama olduğunu düşünmekteyiz.

İHEP'te her ne kadar ifade alma işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması nedeniyle yakalama kararlarının infazından kaynaklanan mağduriyetleri gidermek için bu işlemlerin adliyelerde 7 gün 24 saat esasıyla yapılmasının sağlanması hedeflenmekte ise de, kanaatimizce bu konuda bir mevzuat değişikliği veya düzenlemesi yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

İfade alma, sorgu işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması mevzuat eksikliğinden değil yargı uygulayıcılarının zihniyet eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu konuda yargıda bir zihniyet sorunu bulunmaktadır.²⁰ Örneğin, 18:00'de yakalanan bir kimsenin yakalama kararının infazının gözaltına alınarak ertesi gün mesai saatlerinde yapılması kişi özgürlüğü yönünden hak ihlali niteliğinde olacaktır. Yakalanan kişi en erken on dört saat sonra hakim/mahkeme karşısına çıkabilecektir. Sadece ifade almaya, sorguya yönelik bir yargılama

¹⁸ Ayrıca bkz: HSYK'nin Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının nöbet hizmetlerinin yerine getirilmesine ilişkin usul ve esaslar konulu 30.04.2014 tarihli 3 No'lu Yönergesi

¹⁹ Bkz: Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik

²⁰ Yargıda uygulayıcıların zihniyet sorunu uzlaşma kurumunda da kendini göstermiştir. Adalet Bakanlığı ve HSK tüm çabalarına rağmen uygulayıcıların uzlaşma kurumunu işler hale getirmelerini sağlayamamıştır. Bunun üzerine yasal değişiklik yapılarak uzlaşma kurumunu uygulayıcıların takdir ve müdahalesinden çıkartarak zorunlu hale getirmiştir. Benzer bir uygulama sorunu da kamu davasının ertelenmesi kurumunda olmuştur. Cumhuriyet Savcıları soruşturma dosyalarında kamu davasının ertelenmesi kararını verme konusunda çekimser davranmaları nedeniyle CMK'nin 171 ve 250. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklik ile kamu davasının ertelenmesi kararı verilmediği takdirde seri muhakeme usulünün uygulanması imkanı getirilmiştir.

işlemi için on dört saat beklenilmesi bize göre kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına müdahale içermektedir.²¹

AİHM içtihatlarına bakıldığında mahkemenin kural olarak çok kısa süreli özgürlük kısıtlamalarını da AİHS'in 5. maddesi kapsamında değerlendirdiği görülmektedir. AİHM elli beş dakika, bir saat, otuz dakika, bir saat kırk beş dakika gibi sürelerle özgürlüğünden yoksun kalan kişilerin durumlarını AİHS'in 5. maddesi kapsamında değerlendirilmiştir (Doğru ve Nalbant, 2012: 368 vd.; Kaya Göçmen, 2021: 174 vd.).²²

AİHM'e göre, bir kimsenin 5. madde anlamında özgürlüğünden mahrum bırakılıp bırakılmadığının değerlendirilmesinde somut olayın özelliklerinin yanı sıra uygulanan tedbirin çeşidi, süresi, etkileri ve uygulanma şekli gibi çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerekir (İnceoğlu, 2013: 181).²³

Anayasa Mahkemesi de kişinin rızası olmaksızın en azından rahatsızlık verecek uzunlukta bir süre boyunca belirli bir yerde fiziki olarak tutulmasını kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına yönelik bir müdahale olarak kabul etmektedir.²⁴

Bu konuda uygulayıcıların eğitilmesi ve yasal mevzuatın kendilerine hatırlatılması, uygulama birliği açısından HSK²⁵ tarafından karar alınması gibi faaliyetler yapılması sorunun çözümü açısından faydalı olmakla birlikte yargının bu konudaki zihniyet sorununun sayılan tedbirler ve uygulamalar ile çözülememesi durumunda ise kesin çözüm açısından yasal değişiklik veya düzenleme yapılarak konuya ilişkin daha önce ifade ettiğimiz görüşlerimiz de dikkate alınarak yakalama emrinin infazına ilişkin "*derhal infaz*" ilkesinin mevzuata açık bir şekilde eklenmesinin sorunun çözümü açısından yeterli olacağını düşünmekteyiz.

Ayrıca soruşturma aşamasında ifadesine başvurulması için yakalama emri çıkarılan şüphelinin ifadesinin Cumhuriyet Savcısı dışında belli şartlar dahilinde kolluk personeli tarafından da alınabilmesine yasal imkan sağlanması bu konuda ortaya çıkan mağduriyetlerin önlenmesine de çok büyük katkı sağlayacaktır.

Son olarak, "*ifadeye yönelik yakalama kararında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye makul sürede adli makamlara başvurusu amacıyla serbest bırakılma imkanı getirilmesi*" hedefi ile "*mesai saatleri dışında ifadeye yönelik yakalama kararlarının infazının adliyelerde yapılması*" hedefi birlikte değerlendirildiğinde; her iki hedefin de kişi özgürlüğüne yönelik muhtemel müdahaleleri önleme amacının olduğu açık bir şekilde görülecektir. Planlanan hedefler ile ifade, sorgu gibi yargılama işlemlerinin kişi özgürlüğüne en az müdahale ile gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Nitekim İstanbul ilinde havaalanında adliye ek hizmet

²¹ Anayasa Mahkemesi bu tür iddialara yönelik bireysel başvurularda, 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açma imkânının tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğunu belirterek, yapılan başvuruları, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul etmemektedir. AYM, Hikmet Kopar ve Diğerleri, B. No: 2014/14061, 08.04.2015, Hidayet Karaca, B. No: 2015/144, 14.07.2015, Günay Dağ ve Diğerleri, B. No: 2013/1631, 17.12.2015, İbrahim Sönmez ve Nazmiye Kaya, B. No: 2013/3193, 15.10.2015.

²² AİHM, Novotka/Slovakya, B. No: 47244/99, 04.11.2003, Fatma Akaltun Fırat/Türkiye, B. No: 34010/06, 10.09.2013, Gillan ve Quinton /Birleşik Krallık, B. No: 4158/05, 12.01. 2010. Ancak AİHM bir başvuruda ise, başvuru sahiplerinin bir yargıcın önüne getirilmeden sekiz ile dokuz saat arası gözaltında kalmalarını AİHS'in 5/3. maddesine aykırı bulmamıştır. (AİHM, Medvedyev ve Diğerleri/ Fransa, B. No: 3394/03, 29.03.2010).

²³ AİHM, Guzzardi/İtalya, B. No: 7367/76, 6/11/1980, §§ 92, 93. AİHS'in 5. maddesinde üç tür güvence öngörülmüştür. Bu güvencelerden ilki, bireyi kişi özgürlüğünden yoksun kılan tüm işlemlerin hukuka uygun olması; keyfi olmaması gerektirir. Sözleşmenin getirdiği ikinci güvence, bireyin kişi özgürlüğünün sınırlandırılması nedenlerinin sınırlı sayıda belirlenmiş olmasıdır. Nihayet üçüncü güvence ise, özgürlüğü kısıtlanan bireye bazı haklar tanınmış olmasıdır. (Gözübüyük ve Gölcüklü, 2011: 223).

²⁴ AYM, Galip Ögüt B. No: 2014/5863, 01.03.2017, Mehmet Baydan B. No: 2014/16308, 12.04.2018.

²⁵ Hâkimler ve Savcılar Kurulu

binası açılarak kişilerin gözaltına alınmadan ifadeye, sorguya yönelik adli işlemlerinin SEGBİS ile gerçekleştirilmesini bu hedeflerin uygulamadaki ilk adımı olarak söyleyebiliriz.²⁶

İHEP uygulama takvimine göre, “İfade alma işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması nedeniyle yakalama kararlarının infazından kaynaklanan mağduriyetleri gidermek için bu işlemlerin adliyelerde 7 gün 24 saat esasıyla yapılması sağlanacaktır.” hedefinin faaliyete geçirilmesinde sorumlu kurum Hakimler ve Savcılar Kurulu olup bu hedefin de üç ay içerisinde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

5.3. İddianame ile Tanık ve Müşteki Hakkında Çıkarılan Zorla Getirme Kararlarının İlgililerine Telefon Mesajı ile Bildirilmesi

Zorla getirme, hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya CMK'nin 145. maddesine göre çağrıldığı halde gelmeyen soruşturma/kovuşturma dosyasında yer alan tarafların yetkili ve görevli hakim/mahkeme veya C. Başsavcılığı huzurunda hazır edilmesi işlemi için verilen ve kolluk tarafından infazı yapılan adli bir karardır.

CMK'nin 145. maddesine göre,

“(1) İfadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişi davetiye ile çağrılır; çağrılma nedeni açıkça belirtilir; gelmezse zorla getirileceği yazılır.”

Zorla getirme kararının hangi şartlarda verileceği ve bu konuda hangi usul işlemlerinin yapılacağı CMK'nin 146. maddesinde düzenlenmiştir.

CMK'nin 146. maddesine göre,

“Hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan veya 145. maddeye göre çağrıldığı halde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilmesine karar verilebilir.

(2) Zorla getirme kararı, şüpheli veya sanığın açıkça kim olduğunu, kendisiyle ilgili suçu, gerektiğinde eşkâlini ve zorla getirilmesi nedenlerini içerir.

(3) Zorla getirme kararının bir örneği şüpheli veya sanığa verilir.

(4) Zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli veya sanık derhal olanak bulunmadığında yol süresi hariç en geç yirmi dört saat içinde çağırılan hâkimin, mahkemenin veya Cumhuriyet Savcısının önüne götürülür ve sorguya çekilir veya ifadesi alınır.

(5) Zorla getirme, bunun için haklı görülecek bir zamanda başlar ve hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı tarafından sorguya çekilmenin veya ifade almanın sonuna kadar devam eder.

(6) Zorla getirme kararının yerine getirilememesinin nedenleri, köy veya mahalle muhtarı ile kolluk görevlisinin birlikte imzalayacakları bir tutanakla saptanır.

(7) Çağrıya rağmen gelmeyen tanık, bilirkişi, mağdur ve şikâyetçi ile ilgili olarak da zorla getirme kararı verilebilir.”

Mahkeme tarafından iddianamenin kabul edilmesinden sonra kovuşturma aşamasına geçilmektedir. Mahkemece dava dosyasına ilişkin tensip zaptı hazırlanmakta bir nevi duruşma safhasında yapılması gereken işlemler belirlenmektedir. Mahkeme tensip zaptında dava dosyasında yer alan tanık, müşteki gibi kişileri de beyanlarına başvurmak üzere

²⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-gul-istanbul-havalimani-adliyesi-7-gun-24-saat-yargi-hizmeti-> veriyor/2112055 (Erişim Tarihi: 17.05.2021).

çağırılmaktadır. Duruşmada hazır bulunması gereken kişiler; sanık, müdafî, tanık, bilirkişiler, suçtan zarar görenlerdir (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 959).

CMK'nin 175. maddesine göre,

“ (1) İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar.

(2) Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır.”

CMK'nin 176. maddesinde ise iddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağırılması düzenlenmiştir. Kanun maddesine göre;

“ (1) İddianame çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur.

(2) Tutuklu olmayan sanığa tebliğ olunacak çağrı kâğıdına mazereti olmaksızın gelmediğinde zorla getirileceği yazılır.

(3) Tutuklu sanığın çağırılması duruşma gününün tebliği suretiyle yapılır. Sanıktan duruşmada kendisini savunmak için bir istemde bulunup bulunmayacağı ve bulunacaksa neden ibaret olduğunu bildirmesi istenir; müdafî de sanıkla birlikte davet olunur. Bu işlem tutuklunun bulunduğu ceza infaz kurumunda cezaevi kâtabi veya bu işle görevlendirilen personel yanına getirilerek tutanak tutulmak suretiyle yapılır.

(4) Yukarıdaki fıkralar gereğince, çağrı kâğıdının tebliğiyle duruşma günü arasında en az bir hafta süre bulunması gerekir.”

CMK'de tanıkların dinlenilmesi konusunda yapılan düzenlemeler mağdur, müşteki ve bilirkişi hakkında da genel olarak uygulanmaktadır.

CMK'nin 43. maddesine göre,

“ (1) Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır.

(2) Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz.

(3) Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.

(4) Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinebilir. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabilir ya da yazılı olarak gönderebilir.

(5) Bu Madde hükümleri, kişinin ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme önünde tanık olarak dinlenmesi halinde uygulanabilir.”

CMK'nin 233. maddesi, mağdura ve müştekiye yönelik olarak yapılacak çağrının da tanıklara ilişkin hükümlere göre yapılmasını düzenlemiştir.

CMK'nin 233. maddesine göre,

“ (1) Mağdur ile şikâyetçi, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrı kâğıdı ile çağırılıp dinlenir.

(2) Bu hususta yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanır.”

Bilirkişiler yönünden de benzer bir usul düzenlenmiştir. CMK'nin 62. maddesi gereğince tanıklara ilişkin hükümlerin bilirkişilere de uygulanacağı ifade edilmiştir.

CMK'nin 62. maddesine göre,

“(1) Tanıklara ilişkin hükümlerden aşağıdaki Maddelere aykırı olmayanlar bilirkişiler hakkında da uygulanır.”

Kanun koyucu öncelikle müşteki, tanık, bilirkişiye çağrı yolunu kabul etmiş, çağrıya uyulmaması durumunda zorla getirme işleminin yapılmasını istemiştir. Ancak tanık, müşteki, bilirkişinin beyanlarının alınması konusunda tutuklu işlerde, hemen dinlenilmesi gerekli görülen durumlarda çağrı yapılmadan da zorla getirme kararı verilebilecektir.

Bununla birlikte dava dosyasında yer alan taraflara tebligat yapılması konusunda bazı sorunların da bulunduğu görülmektedir.

Ülkemizde vatandaşların yerleşim yeri veya işyeri adreslerini doğru olarak bildirmemeleri, eksik bildirmeleri, adreslerini güncellememeleri, posta hizmetlerinden biri olan tebligat işlemlerinin yeterli ve özenli olarak yapılmaması gibi durumlardan kaynaklı olarak ceza yargılamalarına ilişkin taraflara gönderilen çağrı kağıtlarının ilgililerine ulaşmadığı veya çok geç ulaştığı görülmektedir. Bu gibi durumlarda da vatandaşlar hakkında şartları olduğu takdirde zorla getirme kararı, yakalama kararı verilebilmekte, mahkumiyete ilişkin kararlar infaz edilebilmektedir. Dolayısıyla vatandaşların doğrudan veya dolaylı da olsa kişi özgürlüğü kısıtlanabilmektedir.²⁷ Bu durum ile ayrıca kişilerin günlük yaşam faaliyetlerine de müdahalede bulunmaktadır.

İHEP'te bu gibi olumsuz durumların önlenmesi amacıyla tanık ve müştekiler hakkında çıkarılan zorla getirme kararları ile iddianamenin ilgililerine telefonla bilgilendirme mesajı yoluyla da bildirilmesini hedeflemektedir.

Kanaatimizce İHEP'te yer alan düzenleme yerinde olmakla birlikte bu faaliyetin başarılı olabilmesi biraz da taraflara ilişkin kişisel verilerin doğru ve güncel olarak temin edilmesine bağlı olacaktır. Hakkında zorla getirme kararı verilen kişiye bu konuda bilgi verilebilmesi için kişinin iletişim bilgilerinin doğru ve güncel olması gerekeceğinden soruşturma/kovuşturma dosyalarında birçok tarafın iletişim bilgilerinin güncelliği kontrol edilmelidir. Özellikle turistlerin, mültecilerin, ülkemize yerleşen Suriyelilerin iletişim bilgilerinin güncelliğinin temin edilmesi bir hayli güçtür. Kişinin güncel bir iletişim bilgisi mevcut değilse veya herhangi bir iletişim aracı kullanmıyorsa hakkında verilen zorla getirme kararından haberi olamayacaktır. Bu nedenle, ülkemizde soruşturma/kovuşturma dosyalarında yer alan tarafların UYAP²⁸ sistemi başta olmak üzere soruşturma/kovuşturma dosyalarına beyan ettikleri iletişim bilgilerinin güncel olması halinde İHEP'in bu faaliyetinin başarılı olma ihtimalinin yüksek olduğunu değerlendirmekteyiz.

Ancak iletişim aracı olarak sadece telefon yolu ile bilgilendirme mesajının kullanılmasının tek başına yeterli başarıyı sağlayamayacağı da dikkate alınmalıdır. Telefon mesajı yanında elektronik posta, sosyal medyanın (facebook, instagram, twitter vs.) da kullanılması hedefin daha fazla başarıya ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

İHEP'te sadece müşteki ve tanık hakkında çıkarılan zorla getirme kararlarının iletişim vasıtası ile de bildirilmesi hedeflenmiş ise de bilirkişinin de bu uygulamadan faydalanmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

²⁷ Yargıtay, HGK. E. 2014/4-371, K. 2014/675, 21.05.2014 tarihli kararında, mahkumiyet kararının usulsüz tebliğ işlemine dayalı olarak kesinleştirilmesi sonucu kişi özgürlüğünün yasaya aykırı olarak kısıtlanmasına ilişkin olayda tazminata hükmedilmesi amacıyla bozma kararı vermiştir.

²⁸ Ulusal Yargı Ağı Projesi

İHEP’te iddianame hakkında ilgililere telefon ile bilgilendirme mesajı yoluyla da ayrıca bilgi verilmesi hedeflenmiş ancak iddianamenin kimlere ve hangi aşamada bildirileceği açık bir şekilde ifade edilmemiştir.

İddianame Cumhuriyet Savcısının şüpheli hakkında yürüttüğü soruşturma sonucunda şüphelinin üzerine atılı suçu işlediği hususunda yeterli şüphe bulunması durumunda şüphelinin cezalandırılması amacıyla yetkili ve görevli mahkemeye kamu davası açması işlemidir. İddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile soruşturma evresi sona ermekte ve kovuşturma evresine geçilmektedir.

İddianame hakkında ilgililerin bilgilendirilmesinin hangi aşamada yapılması gerektiği önemlidir. CMK’nin 174. maddesi gereğince iddianamenin mahkemece iade edilmesi ihtimali veya mahkemenin iade kararı üzerine CMK’nin 174/5. maddesi gereğince yapılan itiraz sonucu itiraz makamının vereceği kararın da dikkate alınması gerekmektedir.

Kanaatimizce iddianamenin ilgisine bildirilmesinin kovuşturma aşamasında yapılması hukuki belirlilik açısından daha uygun olacaktır. Yukarıda belirttiğimiz birden fazla ihtimalde hukuki belirlilik bulunmamaktadır. İHEP, tarafların yargılama faaliyetinin her anından haberdar edilmesini değil belirli ve önemli aşamalarda bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Böyle bir düşüncede olmasaydı öngördüğü hedef içerisinde bir sınırlama yapmazdı.

Yine iddianamenin ilgisine bildirilmesinden ne anlaşılması gerektiği de açıklanmamıştır. Bize göre burada ilgili kavramı dar yorumlanmalıdır. İddianamenin sanığa, müştekiye (suçtan zarar gören, mağdur da dahil) bildirilmesi yeterlidir.

İddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi sonucu iddianamenin bir örneği de CMK’nin 176. maddesi gereğince sanığa gönderilmektedir. Çağrıya rağmen gelmeyen sanık hakkında da zorla getirme kararı verilebileceğinden dolayı bu zorla getirme kararının da iletişim vasıtaları ile sanığa bildirilmesi faydalı olacaktır. Ancak sanığa her türlü zorla getirme kararının (örneğin tutuklamaya yönelik) değil sadece ifade almaya yönelik olanının bildirilmesi belirlenen hedef açısından yeterlidir.

İHEP uygulama takvimine göre, “İddianame ile tanık ve müştekiler hakkında çıkarılan zorla getirme kararları, ilgiliye telefonla bilgilendirme mesajı yoluyla da bildirilecektir” hedefinin faaliyete geçirilmesinde sorumlu kurum Adalet Bakanlığı olup bu hedefin de üç ay içerisinde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

5.4. Şikâyete Bağlı Suçlarda, İfadesi Alınmak Üzere Meşruhatlı Davetiye Tebliğine Rağmen Müştekinin Duruşmaya Mazeretsiz Olarak Gelmemesi Halinde Kamu Davasının Düşürülmesi

Ceza yargılamasında kural olarak suçların soruşturulması ve kovuşturulması kamu adına resen yapılmaktadır. Ancak kanun koyucu benimsediği suç-ceza politikası açısından suç olarak kabul ettiği bazı eylemlerin soruşturulmasını ve kovuşturulmasını şikâyete hakkı olan kimsenin (suçtan zarar gören, şikâyetçi, kanuni veya iradi temsilci) talebine bağlı kılmıştır (Ünver ve Hakeri, 2011: 101). Bu nedenle bazı suç tiplerinde şikâyet hakkı olan kimse şikâyetçi olmadığı, soruşturma veya kovuşturma aşamasında vaki şikâyetinden vazgeçtiği takdirde yargılama faaliyeti şikâyet yokluğu nedeniyle sonlandırılmaktadır. Şikâyet hakkı ceza yargılamasında bir muhakeme şartıdır. Bu şartın gerçekleşmemesi halinde ceza yargılaması yapılamayacaktır (Hakeri, 2011: 102). Bununla birlikte muhakeme şartları Cumhuriyet Savcısı, hakim/mahkeme tarafından da resen gözetilmektedir.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar hakkında genel düzenleme TCK’nin 73/4. maddesinde yer almaktadır.

Madde metnine göre,

“(1) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz.

(2) Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar.

(3) Şikâyet hakkı olan birkaç kişiden birisi altı aylık süreyi geçirirse bundan dolayı diğerlerinin hakları düşmez.

(4) Kovuşturma yapılabilmesi şikâyete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür ve hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz.

(5) İştirak hâlinde suç işlemiş sanıklardan biri hakkındaki şikâyetten vazgeçme diğerlerini de kapsar.

(6) Kanunda aksi yazılı olmadıkça vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez.

(7) Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsî haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz.”

Kovuşturma evresinde şikayete bağlı suç ile ilgili yapılan yargılama neticesinde şikayet hakkı olan kimse şikayetinden vazgeçtiği takdirde yargılama CMK'nin 223/8. maddesine göre “Düşme” kararı ile sona ermektedir (Akbulut, 2020: 1132).

CMK'nin 223/8. maddesine göre,

“(8) Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. Ancak soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir. Bu karara itiraz edilebilir.”

Şikayete bağlı suçlara ilişkin ceza yargılamasında en çok karşılaşılan durumlar şikayet hakkı olan kimsenin ceza yargılamasına katılmaması, ifade vermek için mahkemeye gelmemesi, yargılamayı sürüncemede bırakacak faaliyetlerde bulunması veya kendisine çağrı yapılabilecek bir adresinin bulunmamasıdır. Bu gibi durumlarda ceza yargılamasının süresi uzamakta, hızlı ve etkin bir karar alınması mümkün olmamaktadır.

İHEP'in “Şikâyete bağlı suçlarda, ifadesi alınmak üzere meşruhatlı davetiye tebliğine rağmen müştekinin duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi halinde kamu davasının düşürülmesine ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır” hedefi uygulamadaki bu sıkıntıları giderebilecektir. Ancak uygulamadaki bu sorunların çözümünde bireyin temel hak ve hürriyetinin de ihlal edilmemesine özen gösterilmelidir. Kanun koyucu tarafından bu konuda düzenleme yapılacağı zaman bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kanaatimizce müştekiye yapılan meşruhatlı davetiyenin açık ve anlaşılır bir şekilde yapılması, müştekiye çağrı kağıdının Tebligat Kanunu hükümlerine uygun olarak tebliğ edilmesi önemlidir. Müştekinin kendisine yapılan tebligatı almasına rağmen belirtilen tarihte mahkemeye gelmemesi durumunda da derhal davanın düşmesine karar verilmesi önlenmeli, müştekinin mazeretini sunabileceği bir bekleme süresi düzenlenmelidir. Müştekinin sunmuş olduğu mazeretin mahkemece yerinde görülmeyerek yargılamanın sonlandırılması durumunda, müştekiye bu konuda özel olarak kanun yoluna başvurma hakkı tanınmalıdır. Müştekinin meşruhatlı davetiyeyi almasına rağmen mahkemeye gelmediği takdirde, mahkemece dava hakkında düşme kararı verilmeden önce müştekinin mahkemeye ifade vermek için gelmesi halinde müştekinin başvurusunun kabul edilmesi hakkaniyete uygun bir

düzenleme olacaktır. Ayrıca yapılacak düzenlemede Anayasanın 36. maddesinde yer alan hak arama hürriyetine aykırı bir uygulamadan da kaçınılmasına özen gösterilmelidir.

İHEP uygulama takvimine göre, “*Şikâyete bağlı suçlarda, ifadesi alınmak üzere meşruhatlı davetiye tebliğine rağmen müştekinin duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi halinde kamu davasının düşürülmesine ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır.*” hedefinin faaliyete geçirilmesinde sorumlu kurum Adalet Bakanlığı olup bu hedefin de bir yıl içinde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

5.5. Çağrı Üzerine Gelmeme Durumunda Tebligat Sürecinin Usulüne Uygun Şekilde Tamamlandığı Tespit Edilmeden Zorla Getirme veya Yakalama İşlemi Yapılmamasına Yönelik Tedbirler Alınması

Yukarıda daha önce açıkladığımız üzere ceza yargılamasında bilgisine, ifadesine başvurulması gerekli olan kişilerin C.Başsavcılığı, hakim/mahkeme huzurunda hazır bulunmaları için kendilerine kural olarak çağrı kağıdı (tebligat) gönderilmesi gerekmektedir.

Soruşturma/kovuşturma dosyasında kendisine çağrı yapılmasına rağmen çağrıya uymayan tanık, bilirkişi, mağdur ve şikayetçi hakkında CMK'nin 146/7. maddesine göre zorla getirme kararı verilebilecektir. Yine çağrı yapıldığı halde gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli, kaçak sanık hakkında da CMK'nin 98. maddesi uyarınca yakalama emri kararı verilebilecektir. Ayrıca CMK'nin 199. maddesine göre mahkeme, sanığın hazır bulunmasına, zorla getirme kararı veya yakalama emriyle getirilmesine her zaman karar verebilecektir.

Uygulamada soruşturma ve kovuşturma aşamalarında taraflara gönderilen çağrı kağıtlarının tebligat işlemlerinde Tebligat Kanunu'na aykırı işlemler yapıldığı, tebligatların usulüne uygun yapılıp yapılmadığının kontrol edilmeden yapılan tebligat üzerine taraflara ulaşılamadığı takdirde yakalama, zorla getirme kararları verildiği sıklıkla görülmektedir.

Kural olarak taraflara yapılan tebligatın bila ikmal dönmesi veya muhatabın adreste bulunmaması, tebligatın usulsüz kişiye tebliğ edilmesi, Tebligat Kanunu'nda yer alan özel tebliğ usullerine riayet edilmemesi gibi durumlarda eksikliğin veya usulsüzlüğün giderilmesi amacıyla tekrardan taraflara usulüne uygun tebligat yapılması gerekmektedir. Ancak bu konuda tebligat çıkartıldıktan sonra tebliğ mazbatasını adliye personeli tarafından yeterli ve dikkatli kontrol edilmediğinden dolayı taraflara çağrı daveti kanununun aradığı usulde yapılamamaktadır. Usulsüz yapılan tebligat sonucu verilen yakalama emri ve zorla getirme kararları da kural olarak hukuki dayanaktan yoksun kalmaktadır.²⁹ Bu durum doğal olarak başta kişi özgürlüğü ve güvenliği olmak üzere birçok temel hak ve hürriyeti de ihlal etmektedir.³⁰

İHEP, “*Çağrı üzerine gelmeme durumunda tebligat sürecinin usulüne uygun şekilde tamamlandığı tespit edilmeden zorla getirme veya yakalama işlemi yapılmamasına yönelik tedbirler alınacaktır.*” hedefi ile uygulamadaki bu sorunu giderme bakımından yerinde bir tespit yapmıştır. Biz de bu konudaki düzenlemenin uygulamadaki aksaklıkları giderebileceğini düşünmekteyiz.

Kanaatimizce bu konuda UYAP sistemi üzerinden sanal denetim yapılması, tebligat işlemlerinin kalem personeli ile birlikte hakim/Cumhuriyet Savcısı tarafından da kontrol edilmesi, bir üst başlıkta da açıkladığımız üzere yakalama emri ve zorla getirme kararı verilmesi durumunda ayrıca bunun iletişim vasıtaları ile taraflara bildirilmesi, adliye

²⁹ Erzurum BAM, 1 CD. E. 2020/422, K. 2020/2522, 07.12.2020.

³⁰ Yargıtay, 2 CD. E. 2019/11523, K. 2019/15889, 17.10.2019. Yargıtay'ın bu kararı incelendiğinde, yerel mahkemenin sanık hakkındaki gerekçeli kararının sanığa usulsüz olarak tebliğ edildiği ve yerel mahkemece verilen kararın usulsüz tebligata göre kesinleştirildiği, sanığın ise Ceza İnfaz Kurumu'ndan karar düzeltme-temyiz talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca usulsüz tebligat nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin olarak bkz: AYM, Züliye Öztürk, B. No: 2014/1734, 14.09.2017.

personeline, posta görevlilerine Tebligat Kanunu uygulamaları konusunda belirli aralıklarla eğitim verilmesi suretiyle uygulamadaki bu sorunun çözülebileceğini düşünmekteyiz.

Ayrıca hakkında yakalama emri infaz edilen kişinin yeniden aynı konu nedeniyle tekrardan yakalanmasının ve kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesi için UYAP sisteminin yanında kolluk personelinin kullandığı EKİP³¹ sistemi üzerinde de denetim yapılması yerinde olacaktır. Danıştay kişinin yakalama emrinin geri alınmaması nedeniyle emniyet tarafından belli aralıklarla gözaltına alınmasını hizmet kusuru olarak kabul etmektedir (Yenisey ve Nuhoglu, 2014: 453).³²

İHEP uygulama takvimine göre, “Çağrı üzerine gelmeme durumunda tebligat sürecinin usulüne uygun şekilde tamamlandığı tespit edilmeden zorla getirme veya yakalama işlemi yapılmamasına yönelik tedbirler alınacaktır.” hedefinin faaliyete geçirilmesinde sorumlu kurum Türkiye Adalet Akademisi olup bu hedefin de sürekli olarak uygulanması amaçlanmıştır.

6. SONUÇ

Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin en çok ihlal edildiği durumlar ceza soruşturmalarında ve kovuşturmalarda ortaya çıkmaktadır. Yakalama, zorla getirme, gözaltına alma, tutuklama yahut bir veya birden çok adli kontrol tedbiri ile serbest bırakılma gibi durumlarda, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına ağır ve haksız bir şekilde müdahale edilebilmekte olup İHEP ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik olan bu müdahalelerin önlenmesi hedeflenmiştir.

İHEP’in kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi amacı içerisinde yer alan uygulamadan kaynaklı aksaklıklar nedeniyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının önlenmesi hedefi ve bu hedefin içerisinde yer alan alt hedefler ceza muhakemesi hukuku açısından değerlendirildiğinde, amaçlanan hedef ve alt hedeflerin düzenleyeceği konuların ifade alma, sorgu, yakalama, zorla getirmeye yönelik oldukları görülmektedir. Ancak yakalama, zorla getirme, ifade alma ve sorguya yönelik işlemlerde yargı organlarının kişi özgürlüğü ve güvenliği yönünden yeterli dikkat ve özeni göstermediği kanaati ortaya çıkmaktadır.

İfadeye yönelik yakalama kararında mesai saatleri dışında yakalanan kişiye makul sürede adli makamlara başvurması amacıyla serbest bırakılma imkanı getirilmesi hedefinde, ölçülülük ilkesi açısından bazı sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Öncelikle hakkında koruma tedbiri (tutuklama, adli kontrol) uygulanmak istenen kişiye yönelik yakalama emrinin infazı ile sadece ifade almaya yönelik basit bir soruşturma/kovuşturma işlemine ilişkin yakalama emrinin infazı da aynı şart ve usulde yapılmaktadır. Bazı durumlarda her iki yakalama emrinin infazı sırasında yakalanan kişiler zorunlu ve gerekli olmadığı halde gözaltında kalabilmektedir. CMK’nin 91/2. maddesine göre gözaltına alma bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediği şüphesini gösteren somut delillerin varlığına bağlı olmasına rağmen kanun maddesine aykırı uygulamalarda bulunulması çok fazla olmaktadır. Bu durum ise açık bir şekilde Anayasanın 19. maddesini ihlal etmektedir.

Yine yakalama emrinin infazı uzun sürebilmekte ve yakalanan kişi yönünden büyük bir zaman kaybı da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca yakalanan kişi açısından acil veya hayati önem taşıyan bir durumun ortaya çıkması halinde, yakalama emrinin infazının tehir edilmesi veya bekletilmesi mevcut yasal düzenleme karşısında mümkün görünmemektedir. Bu nedenle sadece ifade almaya yönelik yakalama emrinin yerine getirilmesi usulünün değiştirilmesinin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

³¹ Emniyet Kolluk İşleri Projesi

³² Danıştay, 10 D. E. 2007/1376, K. 2007/4756, 17.10.2007.

Bununla birlikte, İHEP'in yakalama emrinin infazının tehirini kişinin mesai saatleri dışında yakalanmasına bağlı olarak uygulamasının amaç yönünden daraltıcı bir düzenleme olduğunu da söyleyebiliriz. Bu konuda sorun olabilecek başka bir husus ise yakalanan kişinin makul bir sürede adli makamlara başvurmayı taahhüt etmesi şartıyla serbest bırakılmasıdır. Yakalanan kişinin taahhüdünü yerine getirmediği takdirde ne olacağı, yakalanan kişinin taahhüdünün nasıl ve ne şekilde olacağı ve makul süreden ne anlaşılması gerektiği açık bir şekilde belirtilmemiştir.

Kanaatimizce, yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdü yazılı olarak yapılmalıdır. Yakalanan kişinin adli makamlara başvurusunun sağlanması açısından yazılı taahhüt ile birlikte yakalanan kişinin mali sosyo- ekonomik durumuna göre güvence bedeli olarak cüzi bir para alınması da düşünülebilir. Yakalanan kişi adli makamlara başvurduğu takdirde alınan güvence bedelinin iade edilmesi, taahhüdünü geçerli bir mazeret sunmadan yerine getirmemesi durumunda ise güvence bedelinin hazineye irat olarak kayıt edilmesi de tercih edilebilir.

Adli makamlara başvurmayı taahhüt eden kişi hukuken geçerli veya mücbir bir sebep olmadan taahhüdünü yerine getirmediği takdirde hakkında tekrar yakalama kararı çıkartılmalı ve bu yakalama kararı da derhal infaz edilmelidir. Kişinin haklı ve geçerli bir nedeni bulunduğu takdirde ise mazeretini sunabilmesi açısından kısa bir süre beklenilmeli, daha sonra yakalama kararı verilmelidir. Farklı bir görüş olarak da yakalanan kişinin geçerli bir mazereti bulunmadan taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda, bu konuya ilişkin yasal bir düzenleme yapılarak disiplin hapsi hükümlerinin taahhüdü ihlal edene uygulanmasını söyleyebiliriz.

Yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdünün yaptırımsız bırakılması halinde vatandaşların bu hedefte öngörülen uygulamaya riayet etmeyebilecekleri de yapılacak olan yasal düzenlemede dikkate alınmalıdır. Yakalanan kişinin taahhüdüne uymaması hem ceza yargılamasının uzamasına hem de yapılacak olan düzenlemenin işlevsiz kalmasına neden olabilecektir. Bu nedenle yakalanan kişinin adli makamlara makul bir sürede başvurmaya ilişkin taahhüdünün yaptırıma bağlanmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Makul süre kavramı açısından ise daraltıcı yorum uygulanarak makul sürenin alt ve üst sınırlarının belirlenmesinin (1-3 gün gibi) uygulama yönünden faydalı olacağını öngörmekteyiz.

Mesai saatleri dışında ifadeye yönelik yakalama kararlarının infazının adliyelerde yapılması hedefinde CMK'nin 94. maddesine bakıldığında, kanun koyucu yakalama emrinin en geç yirmi dört saat içerisinde infaz edilmesini yani yakalanan kişinin yetkili ve görevli hakim veya mahkemede hazır edilmesini, bu yapılamadığı takdirde ise SEGBİS sistemi aracılığı ile yakalanan kişinin yetkili ve görevli hakim veya mahkemeye çıkarılmasını istemiştir. Kanunda yer alan yirmi dört saatlik süre yetkili makam açısından bir takdir hakkı değil yakalama emrinin infazında oluşabilecek sorunlar açısından öngörülen bir süredir. Yakalama emrinin infazına ilişkin sürenin uygulayıcılar tarafından son hadde kadar keyfi kullanılması amacıyla konulmadığı da çok açıktır. Bu nedenle yakalama emrinin mesai saatleri dışında, tatil günlerinde, akşam/gece vaktinde derhal infaz edilmesinin kişi özgürlüğü açısından yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Yargı hizmetinin kesintisiz ve sürekli bir kamu hizmeti olması nedeniyle yakalama emrinin infazının, yakalanan kişinin akşam/gece veya tatil günlerinde yakalanması gibi gerekçelerle derhal yerine getirilmeyerek gözüaltına alınmasının ve mesai saatleri içerisinde veya gündüz yakalama emrinin infaz edilmesinin de yanlış bir uygulama olduğunu düşünmekteyiz. İfade alma/sorgu işlemlerinin mesai saatleri dışında yapılamaması mevzuat eksikliğinden değil

yargı uygulayıcılarının zihniyet eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu hususta yargıda bir zihniyet sorunu bulunmaktadır.

Bu konuda uygulayıcıların eğitilmesi ve yasal mevzuatın kendilerine hatırlatılması, uygulama birliği açısından HSK tarafından karar alınması gibi faaliyetler yapılması sorunun çözümü açısından faydalı olmakla birlikte yargının bu konudaki zihniyet sorununun sayılan tedbirler, uygulamalar ile çözülememesi durumunda ise kesin çözüm açısından yasal değişiklik veya düzenleme yapılarak konuya ilişkin daha önce ifade ettiğimiz görüşlerimiz de dikkate alınarak yakalama emrinin infazına ilişkin “*derhal infaz*” ilkesinin mevzuata açık bir şekilde eklenmesinin sorunun çözümü açısından yeterli olacağını düşünmekteyiz.

Ayrıca soruşturma aşamasında ifadesine başvurulması için yakalama emri çıkarılan şüphelinin ifadesinin Cumhuriyet Savcısı dışında belli şartlar dahilinde kolluk personeli tarafından da alınabilmesine yasal imkan sağlanması, bu konuda ortaya çıkan mağduriyetlerin önlenmesine de çok büyük katkı sağlayacaktır.

Tanık ve müşteki hakkında çıkartılan zorla getirme kararları ile iddianamenin ilgililerine telefon mesajı ile bildirilmesi hedefinin başarılı olabilmesi, taraflara ilişkin kişisel verilerin doğru ve güncel olarak temin edilmesine bağlı olacaktır. Hakkında zorla getirme kararı verilen kişiye bu konuda bilgi verilebilmesi için kişinin iletişim bilgilerinin doğru ve güncel olması gerekeceğinden soruşturma/kovuşturma dosyalarında birçok tarafın iletişim bilgilerinin güncelliği kontrol edilmelidir. Özellikle turistlerin, mültecilerin, ülkemize yerleşen Suriyelilerin iletişim bilgilerinin güncelliğinin temin edilmesi bir hayli güçtür. Kişinin güncel bir iletişim bilgisi mevcut değilse veya herhangi bir iletişim aracı kullanmıyorsa hakkında verilen zorla getirme kararından haberi olamayacaktır. Bu nedenle ülkemizde soruşturma/kovuşturma dosyalarında yer alan tarafların UYAP sistemi başta olmak üzere soruşturma/kovuşturma dosyalarına beyan ettikleri iletişim bilgilerinin güncel olması halinde İHEP’in bu faaliyetinin başarılı olma ihtimalinin yüksek olduğunu değerlendirmekteyiz.

Ancak iletişim aracı olarak sadece telefon yolu ile bilgilendirme mesajının kullanılmasının tek başına yeterli başarıyı sağlayamayacağı da dikkate alınmalıdır. Telefon mesajı yanında elektronik posta, sosyal medyanın (facebook, instagram, twitter vs.) da kullanılması hedefin daha fazla başarıya ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

İddianamenin ilgisine bildirilmesinin kovuşturma aşamasında yapılması hukuki belirlilik açısından daha uygun olacaktır. İHEP, tarafların yargılama faaliyetinin her anından haberdar edilmesini değil belirli ve önemli aşamalarda bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Böyle bir düşüncede olmasaydı öngördüğü hedef içerisinde bir sınırlama yapmazdı.

Yine iddianamenin ilgisine bildirilmesinden ne anlaşılması gerektiği de açıklanmamıştır. Bize göre burada ilgili kavramı dar yorumlanmalıdır. İddianamenin sanığa, müştekiye (suçtan zarar gören, mağdur da dahil) bildirilmesi yeterlidir.

Şikâyete bağlı suçlarda ifadesi alınmak üzere meşruhatlı davetiye tebliğine rağmen müştekinin duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi halinde kamu davasının düşürülmesi hedefine bakıldığında; kanaatimizce müştekiye yapılan meşruhatlı davetiyenin açık ve anlaşılır bir şekilde yapılması, müştekiye çağrı kağıdının Tebligat Kanunu hükümlerine uygun olarak tebliğ edilmesi önemlidir. Müştekinin kendisine yapılan tebligatı almasına rağmen belirtilen tarihte mahkemeye gelmemesi durumunda da derhal davanın düşmesine karar verilmesi önlenmeli, müştekinin mazeretini sunabileceği bir bekleme süresi düzenlenmelidir. Müştekinin sunmuş olduğu mazeretin mahkemece yerinde görülmemesi gerekçesi ile yargılamanın sonlandırılması durumunda, müştekiye bu konuda özel olarak kanun yoluna başvurma hakkı tanınmalıdır. Müştekinin meşruhatlı davetiyeyi almasına rağmen mahkemeye

gelmediği takdirde, mahkemece hakkında düşme kararı verilmeden önce mahkemeye ifade vermek için geldiğinde müştekinin başvurusunun kabul edilmesi hakkaniyete uygun bir düzenleme olacaktır. Ayrıca yapılacak düzenlemede Anayasanın 36. maddesinde yer alan hak arama hürriyetine aykırı bir uygulamadan da kaçınılmasına özen gösterilmelidir.

Çağrı üzerine gelmeme durumunda tebligat sürecinin usulüne uygun şekilde tamamlandığı tespit edilmeden zorla getirme veya yakalama işlemi yapılmamasına yönelik tedbirler alınması hedefinde ise uygulamada soruşturma ve kovuşturma aşamalarında taraflara gönderilen çağrı kağıtlarının tebligat işlemlerinde Tebligat Kanunu'na aykırı işlemler yapıldığı, tebligatların usulüne uygun yapıp yapılmadığının kontrol edilmeden yapılan tebligat üzerine taraflara ulaşılamadığı takdirde yakalama, zorla getirme kararları verildiği sıklıkla görülmektedir.

Kanaatimizce bu konuda UYAP sistemi üzerinden sanal denetim yapılması, tebligat işlemlerinin kalem personeli ile birlikte hakim/Cumhuriyet Savcısı tarafından da kontrol edilmesi, bir üst başlıkta da açıkladığımız üzere yakalama emri ve zorla getirme kararı verilmesi durumunda ayrıca bunun iletişim vasıtaları ile taraflara bildirilmesi, adliye personeline ve posta görevlilerine Tebligat Kanunu uygulamaları konusunda belirli aralıklarla eğitim verilmesi suretiyle uygulamadaki bu sorunun çözülebileceğini düşünmekteyiz.

Sonuç olarak, İHEP'te yer alan “Uygulamadan Kaynaklı Aksaklıklar Nedeniyle Kişi Özgürlüğünün Kısıtlanmasının Önlenmesi” hedefi ve alt hedeflerinin, kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik müdahaleleri önleme bakımından önemli bir güvence getireceğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akbulut, B. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7.B.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Cengiz, S., Demirağ, F., Ergül, T., McBride, J. ve Tezcan, D. (2008). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*. Ankara: Şen Matbaa.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. B.). İstanbul: Beta Y.
- Doğru, O. ve Nalbant. A. (2012). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar* (1. B.). Ankara: Şen Matbaa.
- Dutertre, G. (2003). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*. Almanya: Avrupa Konseyi Yayınları.
- Eker Kazancı, B. (2012), AihS ve AihM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri ile Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması, *TBB Dergisi*, 98, 75-104.
- Gözübüyük, A. Ş. ve Gölcüklü, F. (2011). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması* (9. B.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Hakeri, H. (2011). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- İnceoğlu, S. (2013). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* (1.B.). Ankara: Şen Matbaa.
- İnsan Hakları Eylem Planı [İHEP] (2021).
- Kahraman, M. (2019). *Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarına Göre Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Kaya Göçmen, Ö. (2021). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki Koruma Tedbirleri Üzerindeki Etkileri: Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri Özelinde Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özbudun, E. (2004). *Türk Anayasa Hukuku* (8. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Parlar, A. ve Hatipoğlu, M. (2008). *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu* (1. C.). Ankara: Yayın Matbaacılık.
- Şahin, C. (2007). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. (2014). SEGBİS TCK M. 94. Erişim Adresi <https://www.hukukihaber.net/segbis-tck-m94-makale,3617.html>.
- Toroslu, N. ve Fevzioglu, M. (2013). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Y.
- Url: <https://www.haberturk.com/son-dakika-cumhurbaskani-erdogan-dan-anayasa-cagrisi-haber-2993502>, (Erişim Tarihi: 27.03.2021).
- Url: <https://www.cnnturk.com/turkiye/insan-haklari-eylem-plani-takip-kurulu-olusturuldu>, (Erişim Tarihi: 04.05.2021).
- Url: <https://basin.adalet.gov.tr/iste-insan-haklari-eylem-plani>, (Erişim Tarihi: 29.03.2021).
- Url: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-gul-istanbul-havalimani-adliyesi-7-gun-24-saat-yargi-hizmeti-veriyor/2112055>, (Erişim Tarihi: 17.05.2021).
- Url: <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/432021111837insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf>, (Erişim Tarihi: 04.05.2021).
- Ünver, Y. ve Hakeri, H. (2011). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yenisey, F. (2019). Koruma Tedbirleri. Çulha, R., Demirağ, F., Oktar, S., Tezcan, D., Nuhoğlu, A.(Ed.), *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı* içinde (s.145-201). Ankara: Bilge Yayınevi.
- Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2014). *Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı* (2. B.). İstanbul: Bahçeşehir Üniv. Yayınları.